

porijeklom iz Crmnice, koja je, unatoč obećanju što ga je dala prije nego je krenula iz zavičaja da će prihvatiti katoličku vjeru, ipak uspjela zadržati svoja vjerska obilježja zahvaljujući ponajprije činjenici što je u Puli još od druge polovice XVI stoljeća postojala jaka skupina pravoslavnih Grka sa svojom crkvom i zakonskim odobrenjem vršenja vjerskih obreda.

Adaptaciju, a još teže asimilaciju malobrojno useljenog pravoslavnog življa u katoličku Istru teško je bilo ili gotovo nemoguće ostvariti, jer su se pored otpora starosjedilaca novodošlim kolonistima ispriječile gospodarske oscilacije i mletačka politika, a navlastito rigorozne odluke Tridentskoga koncila koje je prihvatila Mletačka Republika i striktno ih provodila od druge polovice XVI i kroz cijelo XVII stoljeće. Upravo ta dva stoljeća u istarskoj su povijesti ujedno i vrijeme kada je dovršeno formiranje etničke strukture mletačke pokrajine Istre, ali ne i završetak migracijskih tokova i useljavanja. Dok je, naime, velikih organiziranih migracija nestalo s istarske političke pozornice u XVII stoljeću, pojedinačna i spontana seljenja nastavlja se i tijekom XVIII stoljeća iz ustaljenih, no već sada zemljopisno smanjenih područja.

Potrebno je još naglasiti da je u planskoj kolonizaciji Istre bilo i neuspjelih pokušaja (bolonjska ratarska kolonija 1560—1567. i hajdučka 1671—1675. u Puljštini) ali i veoma uspješnih kao one u naseljavanju Dvigrada i Premanture o čijim je uzrocima i posljedicama Bertoša najsuvremenije proslavio.

Ma kako i koliko god analizirali sadržaj Bertoševe knjige nećemo pogriješiti kažemo li da svi oblici kolonizacije koje je Istra preživjela nisu imali velikih rezultata, ali ipak valja priznati da je, kao što to i Bertoša reče, »kolonizacija predstavljala jednu od najvažnijih stranica ekonomsko-socijalne povijesti Istre« i da je za istarske prilike značila mnogo u demografskoj i gospodarskom smislu (1741. bilo je u mletačkom dijelu Istre 69.415 stanovnika, odnosno 16.650 ili 31,55% više nego godine 1554). Uostalom, ako ništa drugo, stoljetna je kolonizacija koliko-toliko nadomjestila depopulaciju izazvanu najprisutnijim činiteljima: prodorom turskih skindžija u sjeverne

dijelove poluotoka (1470, 1482, 1499, 1501, 1511); ratom između Venecije i Austrije 1508—1523; epidemijama kuge koje su najžešće harale Istrom u XVI i početkom XVII stoljeća; malarijom, koja je, primjerice, smanjila pučanstvo Poreča od 1580. do 1601. za preko 75%; »Uskočkim ratom« vođenim na istarskom tlu od studenoga 1615. do srpnja 1618; nepogodnim klimatskim prilikama od XVI do kraja XVIII stoljeća itd.

Daleko bismo otišli u nabranjanju svega onoga što knjiga Miroslava Bertoše: *Mletačka Istra u XVI i XVII stoljeću*, I, daje, poručuje i savjetuje. Zbog toga zapišimo još samo ovo: pred nama je jedno nezaobilazno štivo koje mami svojom uvjerljivošću ne samo znanstvenike historijske, sociološke i demografske struke nego i običnog čitatelja jer su i njemu i njegovu narodu ljudske kataklizme i dijaspore poput onih u Istri bile isto tako suputnici. Premda je riječ o knjizi koja zajedno s drugim tomom (što ga s radošću očekujemo) »predstavlja«, kaže njihov autor »zapravo pripreme bilješke za veliku studiju (za koju je pisac ovih redaka već prikupio na desete tisuća dokumenata), za kompletnu monografiju koju će trebati tek napisati« (str. 37), ona, i ovako zasebna tvori riznicu najboljih podataka koje smo dosad imali o Istri u XVI i XVII stoljeću.

Ante Laušić

Sonja Drobnić

LIVING CONDITIONS OF YUGOSLAV IMMIGRANTS IN SWEDEN

Swedish Institute for Social Research University of Stockholm, June 1986.

Istraživanje S. Drobnić »Životni uvjeti jugoslavenskih imigranata u Švedskoj« čini dio jedne buduće cjeline koja će u sebi sadržavati sveobuhvatno praćenje socioekonomskog položaja imigranata u Švedskoj.

Prvo takvo istraživanje, pod naslovom »Jugoslaveni u Švedskoj«, proveli su godine 1974. S. Udović i M. Vuksanović. Usporedbom toga izvještaja s izvještajem S. Drobnićeve uočavaju se velike razlike u kvaliteti. Oba izvještaja imaju isti predmet, iste metode i

isti sadržaj, ali je Drobničeva u svo-
me izbjegla nejasnoće i nedostatke pri-
jašnjega.

Osnovu istraživanja čine podaci do-
biveni 1981. intervjuiranjem više od
5.600 osoba u svrhu izrade projekta o
životnom standardu (Švedana i stra-
naca). Zastupljenost Jugoslavena u
uzorku nije bila reprezentativna za po-
trebe komparativne analize o položaju
Jugoslavena u Švedskoj, pa je nakna-
dno izvršena selekcija i intervjuiranje
dodatnog broja Jugoslavena. Primje-
nom metode »blizanaca« nastojale su
se izbjeći osnovne razlike između ju-
goslavenskih i švedskih ispitanika i do-
biti usporediv reprezentativan uzorak.
Grupa jugoslavenskih ispitanika kom-
parativna je samo s »blizancem« —
određenom grupom Švedana, što znači
da su ispitanici morali biti jednaki po
dobi, spolu i zanimanju.

Položaj Jugoslavena u Švedskoj is-
traživao se u devet područja: obrazo-
vanju, zaposlenosti, uvjetima rada,
zdravlju i zdravstvenoj zaštiti, obitelj-
skom statusu, uvjetima stanovanja,
ekonomskom stanju, slobodnom vreme-
nu i rekreaciji, političkim aktivnosti-
ma i sigurnosti života i imovine.

Izvještaj o dobivenim rezultatima is-
traživanja koncipiran je u dva dijela.
Prvi je dio uvod koji objašnjava uzro-
ke emigracijskih tokova iz Jugoslavije
u Švedsku. Tu su ukratko iznesene
razlike u ekonomijama dviju zemalja
i u pristupu u rješavanju problema
migracijske politike. Drobničeva ne
ulazi u analizu tih problema već se za-
država na nivou promatrača i izvje-
štavača. Ipak, i u takvu položaju ona
nepogrešivo bira i ističe činjenice koje
u najkraćim crtama najbolje prikazu-
ju situaciju prije i sada. Zadržani su i
komentirani samo podaci s pomoću ko-
jih se mogu izravno komparirati dvi-
je anketirane grupe — Jugoslaveni i
Švedani. U tabelarnim prikazima izo-
stavljeni su podaci koji se odnose na
grupu »Švedani ukupno«. Na taj način
izbjegnuta su zamagljivanja problema-
tike i dodatna opterećenja u praćenju
tabelarnih pregleda, što je bio jedan
od nedostataka rada Udovića i Vuksa-
novića. Kako autorica ističe, u nekim
je slučajevima navodila rezultate koji
se odnose na cijelu populaciju Šveda-
na više zbog informativnosti nego zbog
usporedbe.

Već u uvodnom dijelu Drobničeva
ističe najvažnije rezultate dobivene
analizom s područja obrazovanja, za-
posljavanja i uvjeta rada, te stavova
prema politici. Takav neuobičajen na-
čin prikazivanja rezultata istraživanja
ima određenu svrhu. Kada se čitalac
prvi put susretne s ovim radom, ili
možda općenito s problemima migra-
cija, sumarni pregled najznačajnijih
razlika ili sličnosti između dva objek-
ta promatranja, predstavlja najkraći
uvod u problematiku koja se u dalj-
njem istraživanju podrobnije i iscrp-
nije tretira.

U prvom poglavlju drugog dijela iz-
vještaja prikazana je povijest migra-
cijskih tokova između Jugoslavije i
Švedske. Sa svega nekoliko podataka
Drobničeva daje presjek migracijskih
tokova po godinama i broju migranata.
Isto se tako vrlo sažeto osvrće na
model međunarodnih migracija. To je
učinjeno samo zbog davanja šire dimen-
zije problematici migracija. Tek u
potpoglavlju »Ekonomska situacija u
Jugoslaviji i Švedskoj« autorica opšir-
nije objašnjava iznesene podatke o
broju jugoslavenskih migranata u
Švedskoj. Suprotstavlja zatečenu situ-
aciju agrarne reforme i začetke indu-
strijalizacije u Jugoslaviji 1964. uzna-
predovaloj industrijalizaciji razvijenih
zemalja na Sjeveru i Zapadu Evrope.
Bez suvišnih objašnjavanja, jer su na-
vedene činjenice dovoljno jasne, Drob-
ničeva potrtava ono što je bilo nužno
i najvažnije reći o naglom i velikom
emigracijskom kretanju koje je 1964. i
1965. otpočelo iz Jugoslavije prema
Švedskoj.

Do naglog odljeva postojećeg viška
radnika (višak je stvoren u procesu na-
gle deruralizacije i industrijalizacije)
došlo je 1964, kad je u Jugoslaviji
omogućeno da se postojeći višak rad-
nika zaposli na stranim tržištima ra-
da. Takav nagli i stihijski priljev rad-
nika u Švedsku (1964 — 583, 1965 —
4.372, 1966 — 7.889) potencirao je po-
trebu sklapanja bilateralnog sporazu-
ma između Jugoslavije i Švedske ko-
jim se regulirao status jugoslavenskih
imigranata. Zbog zaštite domaćeg tr-
žišta rada Švedska od 1967. uvodi za-
konsku obvezu za sve imigrante koji
ulaze u zemlju (iz nenordijskih zema-
lja) da posjeduju radnu dozvolu. Ula-
zak u zemlju članovima obitelji odo-
brava se samo ako je ta osoba već

imala člana obitelji s radnom i bora-
višnom dozvolom. Ta je mjera dovela
do naglog smanjivanja broja migranata.
Daljnju, znatno smanjenu imigraci-
ju sačinjavali su u procesu spajanja
obitelji, uglavnom članovi obitelji. Od
godine 1972. nije dolazilo do znatnijih
promjena u veličini priljeva jugosla-
venskih imigranata jer se od tada nije
bitnije mijenjala migracijska politika.

Drobničeva je u osnovnim naznaka-
ma navela bitne razlike između jugo-
slavenske i švedske migracijske poli-
tike. Kako su te dvije politike dijame-
tralno suprotne, nespojive, Drobničeva
se s pravom pita nije li ta činjenica
uzrokovala među jugoslavenskim mi-
grantima osjećaj da se nalaze između
dva društva, dvije kulture. Dolaze iz
zemlje koja ih smatra samo privremeno
odvojenim jedinkama, koje će se
vratiti u zemlju kada ostvare one ci-
ljeve zbog kojih su otišli, a zemlja u
kojoj se nalaze i rade tretira ih kao
članove koji će tu trajno ostati i inte-
grirati se u društvo. Švedska migracijska
politika opravdanje takva stava
našla je djelomično i u situaciji u ko-
joj se trenutno nalazi Jugoslavija koja
je, za sada, uspjela vrlo malo učiniti
da se stvore uvjeti za njihov povratak.
Na taj se način posredno potvrdio stav
o permanentnoj imigraciji. Između je-
dnoga i drugog stava i politike nalaze
se ljudi sa svojim životima, ambicijama,
željama.

U analizi sociodemografskih karak-
teristika jugoslavenskih radnika uoč-
ljiva je znatna razlika u odnosu na
kontrolnu grupu Švedana: Jugoslaveni
su znatno mlađi i zastupljeniji u rad-
ničkim zanimanjima. Ta je razlika na-
ročito naglašena između Jugoslavenki i
Švedanki. Sociodemografske razlike iz-
među eksperimentalne grupe Jugosla-
vena i kontrolne grupe Švedana pra-
ćene su u području obrazovanja, za-
pošljavanja i radnih uvjeta te stavova
prema politici. To su ujedno i daljnja
tri poglavlja izvještaja. Drobničeva je
i u ovom dijelu nastojala zadržati pri-
jašnju konciznost i jasnoću. U grupi
jugoslavenskih ispitanika više od 1/4
završilo je manje od 6 razreda obvez-
nog školovanja (kontr. grupa 9,3%).
Istovremeno, daleko je veći broj jugo-
slavenskih ispitanika sa završenih naj-
manje 12 godina školovanja koji rade
na istim poslovima, što znači da su ju-
goslavenski radnici u većoj mjeri nego

švedski, zaposleni na poslovima koji
zahtijevaju niže obrazovanje od onoga
što ga oni već imaju. Ta je činjenica
posebno vidljiva u analizi ostvarenog
stupnja obrazovanja ispitanika i kon-
trolne grupe Švedana. Veći je postotak
Jugoslavena s osnovnim ali i fakultet-
skim obrazovanjem nego u kontrolnoj
grupi. Nepovoljan položaj jugoslavenskih
ispitanika još je očitiji ako se
kompariraju podaci o zatečenom stup-
nju obrazovanja i želji da se školova-
nje nastavi. Nezadovoljni svojim sta-
njem i statusom, jugoslavenski ispita-
nici u znatno većem postotku pokazu-
ju želju za nastavkom školovanja nego
što pokazuju Švedani u kontrolnoj
grupi. Jugoslavenski ispitanici vjero-
jatno smatraju da bi višim stupnjem
obrazovanja uspjeli ostvariti i povoljniji
položaj na tržištu rada.

U analizi zaposlenosti i uvjeta rada
potvrdile su se prijašnje pretpostavke
(tvrdnje) o lošijem položaju jugosla-
venskih radnika na tržištu rada. Ne po-
stoji, međutim, značajnija razlika iz-
među jugoslavenskih i švedskih rad-
nika u pogledu (ne)zaposlenosti. Raz-
like su očite kad se analizira duljina
radnog tjedna, rada u smjenama i do-
datnog posla, kao i uvjeta rada.

Daljnji predmet ispitivanja bio je
učlanjenost u sindikat i politička ak-
tivnost. Rezultati ispitivanja pokazali
su da unatoč visokom stupnju učlanje-
nosti Jugoslavena u sindikat, postoji
očita uzdržanost od sindikalne aktiv-
nosti. Drobničeva smatra da je poku-
šaj simplificiranog objašnjavanja te
pojave tradicijom sindikalnog pokreta
u Jugoslaviji više nego proizvoljan i
da su razlozi takva ponašanja jugo-
slavenskih radnika mnogo dublji i oz-
biljniji: veća sigurnost zaposlenja, osi-
guranje boljih uvjeta rada itd. Na za-
državanje pasivnog položaja u članstvu
vjerojatno utječe i nedovoljno pozna-
vanje švedskog jezika, moguće nepo-
vjeranje prema domaćim radnicima te
duljina boravka jugoslavenskih radni-
ka u Švedskoj.

Također su različiti razlozi i političke
pasivnosti jugoslavenskih radnika.
Djelomičan razlog jest u pomanjkanju
motiva za političkim aktiviranjem
zbog rezigniranog prihvatanja položaja
stranca, što je vidljivo u osjećaju
zakonske nesigurnosti u pogledu dobi-
vanja radnih dozvola i dozvola boravka.
Još je naveden jedan od mogućih

razloga — pomanjkanje slobodnog vremena.

Aktivnosti u javnom mnijenju kao što su istupi i govori na sastancima, pisanje u novinama kao i sudjelovanje u javnim demonstracijama argumentiraju prethodne tvrdnje. Autorica pokušava ustanoviti uzroke sindikalne i političke apstinencije. U sva tri područja: javnim istupima, demonstracijama i upućivanju pisama novinama ne postoji bitna razlika između anketirane i kontrolne grupe. Jedina značajna razlika odnosi se na Jugoslavenke i na njihovo pisanje novinama. Jugoslavenke mnogo češće upućuju pisma novinama od Jugoslavena muškaraca kao i od Švedanki — no to nije objašnjeno.

Nema razlika između Jugoslavena i Švedana ni kada se ispituje odnos prema javnim djelatnostima (public authorities). Jedino je *signifikantna* razlika u pritužbama prema National Health Insurance Office, na koji se Jugoslaveni »ekstremno često žale«. Pritužbe Jugoslavena uglavnom se odnose na institucije zdravstva i zapošljavanja dok su Švedani uglavnom nezadovoljni poreznim uredima.

Unatoč švedskoj imigracijskoj politici jednakosti očito je da su Jugoslaveni i Švedani nejednaki bar po problemima za koje smatraju da su im dominantni. U slučaju eventualnih nekorektnosti koje dožive u kontaktu s javnim institucijama svakako zabrinjava činjenica da oko 29% Jugoslavena nije u mogućnosti da se žali ili da potraži pomoć u tom slučaju.

Drobničeva s pravom ističe da je vjerojatno upravo to najozbiljniji problem s kojim se susreću jugoslavenski radnici i ostali imigranti u Švedskoj.

Razlozi koji su doveli do ispitivanjem utvrđenih razlika između Jugoslavena u Švedskoj i Švedana različiti su, i autorica ih tek sporadično navodi. Na taj smo način dobili informaciju o činjeničnom stanju dok je artikulacija problema i njihovih mogućih rješenja ostala zapostavljena. Bila bih nepravedna prema autorici kad ne bih napomenula da to nije ni bila njena namjera kada je sastavljala ovaj izvještaj. U izvještaju nisu prikazani podaci o zdravlju i zdravstvenoj zaštiti, o obiteljskoj situaciji, uvjetima stanovanja, ekonomskim prilikama, odmoru

i rekreaciji te sigurnosti života i imovine. Ta će područja biti obrađena u drugom dijelu izvještaja. Analizom tih podataka dobili bismo zaokruženu cjelinu iz koje bi bilo lakše utvrditi povode i posljedice koji čine životne uvjete jugoslavenskih emigranata upravo takvima kakvi jesu. Svakako se može govoriti o kvalitetnom radu kojemu je osnovna odlika informativnost o činjeničnom stanju. Rezultati ispitivanja mogu biti manje ili više proizvoljno tumačeni, no visok stupanj korelacije među njima ne dopušta eventualna veća odstupanja ili iskrivljeno tumačenje.

Hermina Buratović

KULTURNI IDENTITET MLADIH
JUGOSLOVENSКИH MIGRANATA
U FRANCUSKOJ
L'IDENTITÉ CULTURELLE DES
JEUNES MIGRANTS YOUGOSLAVES
EN FRANCE

(Zbornik radova / Recueil de textes)

urednici / rédacteurs:

Dušan Davidović, Dejan Kuzmanović
Beograd/Paris 1986.
Izdavač NIRO »Dečje novine«,
Gornji Milanovac
147 str. + 156 str.

Početak 1986. započeo je u Parizu, a nastavljen nekoliko mjeseci kasnije u Dubrovniku, okrugli stol »Kulturni identitet mladih jugoslavenskih migranata u Francuskoj«, organiziran u suradnji Agencije za razvoj interkulturalnih odnosa (A.D.R.I.), Centra za istraživačku, dokumentacionu i izdavačku djelatnost Predsjedništva Konferencije Saveza socijalističke omladine Jugoslavije, Jugoslavenskog kulturno-informativnog centra u Parizu i Saveza klubova, društava i udruženja jugoslavenskih građana u Francuskoj. U radu okruglog stola sudjelovao je po neki predstavnik svih partnera jugoslavenske zajednice u Francuskoj, veći broj ljudi koji se sa znanstvenih pozicija bave migracijama (sociologa, psihologa, etnologa, lingvisti), zatim profesori francuskog jezika, profesori dopunske nastave na jezicima jugoslavenskih naroda i narodnosti kao i jedan broj migranata koji žive u Francuskoj.